

**-მცა (-ოღჳ, -ოჴ) ნანილაკიანი ფორმები
და მისი მიმართება ჰიპოტაქსურ
კონსტრუქციასთან***

**THE FORMS WITH -mca (-oyw, -ow) PARTICLE AND ITS
RELATIONSHIP WITH HYPOTACTIC CONSTRUCTION****

ქეთევან მარგიანი

Ketevan Margiani

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ნანილაკი, არქაულობა, ჰიპოტაქსი
Keywords: particle, archaism, hypotaxis

* ნაშრომი შესრულებულია შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის „ინფორმაციული სტრუქტურა და ქართველურ ენათა ჰიპოტაქსური მოდელები“ (FR-21-352) ფარგლებში.

** The work was carried out within the framework of the project “Information structure and hypotactic models of the Kartvelian languages” (FR-21-352) funded by Shota Rustaveli National Science Foundation.

სვანური ენაში, რომლისთვისაც დამახასიათებელია როგორც არქაულობა, ისე ინოვაციურობა, ერთ-ერთი საყურადღებო საკითხია -ოღჟ / -ოჟ (-მცა) ნაწილაკის ფუნქციები და მისი მიმართება ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციასთან.

ცნობილი თვალსაზრისის თანახმად (შ. ძიძიგური), ქვეწყობა და მაქვემდებარებელკავშირიანი შეერთება მთავარ და დამოკიდებულ წინადადებებს შორის ენის განვითარების შედარებით გვიანდელ ეტაპს ასახავს. ამ თეორიას მხარს უჭერს სვანური ენის მონაცემები, რამდენადაც უკავშირო შეერთება ამ ენაში დღესაც ჩვეულებრივი მოვლენაა (განსაკუთრებით ბალსქვემოურ დიალექტში, რომელიც სვანური ენის დიალექტთა შორის ყველაზე ნაკლებად განიცდის სალიტერატურო ენის გავლენას).

როგორც ცნობილია, თანამედროვე სალიტერატურო ენაში -მცა ნაწილაკი ძირითადად ფრაზეოლოგიაში, გაქვავებულ ფორმებში და ზეპირ მეტყველებაშია (თუმცა, ისემც, ნეგამც...) თუ იჩენს თავს.

ამ თვალსაზრისით სვანურში მკვეთრად განსხვავებული ვითარებაა; ცხადია, ზმნის კავშირებითი კილოს ფორმები (რამაც ჩაანაცვლა ქართულში მცა' ნაწილაკიანი თხრობითი კილოს ზმნები) სვანურსაც მოეპოვება, მაგრამ ისინი გაცილებით ნაკლებპროდუქტიულია ქართულთან შედარებით, ხოლო -მცა (-ოღჟ, -ოჟ) ნაწილაკიანმა ფორმებმა სრულად შეინარჩუნეს აქტუალობა თხრობითი კილოს გამომხატველ მწკრივებთან.

საანალიზო ნაწილაკის ფუნქციები მოკლედ შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს:

ა. მარტივ წინადადებაში, ქართულის მსგავსად, ნატვრის შინაარსს განაპირობებს, ამიტომაც ამ ტიპის ფრაზეოლოგიზმები (წყევლა-დალოცვის ფორმულები, სადღეგრძელოების ლექსიკა...) ყოველთვის შეიცავენ საანალიზო ფორმებს;

ბ. შეუძლია ჩაანაცვლოს სხვათა სიტყვის ნაწილაკები;

გ. რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში მეორე თურმეობითთან ერთად განაპირობებს უკავშირო შეერთებას.

აღნიშნული ტიპის კონსტრუქციის შენარჩუნებას სვანურ ზეპირმეტყველებაში, ჩვენი აზრით, ხელი შეუწყო ორმა გარემოებამ:

1. სვანურ ენაში ქართულისგან განსხვავებული ინფერენციული მწკრივების არსებობამ, რომლებიც პირობითობის (საეჭვოობის, დაუდასტურებლობის) გაგებას თავად შეიცავენ და აღარ საჭიროებენ სათანადო კავშირს (რომ, თუ, თუკი...);

2. -მცა (-ოღჷ, -ოჷ) ნაწილაკიან კონსტრუქციათა აქტუალობამ თანამედროვე სვანურ მეტყველებაში.

ამრიგად, -მცა ნაწილაკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სინტაქსურ ფუნქციად შეიძლება ჩავთვალოთ უკავშირო ქვეწყობისთვის წინაპირობის შექმნა; ეს კი, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვანია დიაქრონიის თვალსაზრისით, რადგან ის ცოცხლად აჩვენებს ქართველურ ენათა განვითარების ერთ-ერთ ეტაპს, რომელიც სალიტერატურო ენაში დღეს დაჩრდილულია.

In the Svan language, which is characterized by both archaism and innovation, one of the noteworthy issues is the functions of the particle *-oyw/-ow (-mca)* and its relation to the hypotactic construction.

According to the well-known viewpoint (Sh. Dzidziguri), the subordination and subordinating connection with a conjunction between the main and subordinate clauses reflects a relatively late stage of language development. This theory is supported by the Svan language data, as connection without a conjunction is still common in this language even today (especially in the Lower Bal dialect, which is the least influenced by the literary language among the Svan dialects).

As is known, in the modern literary language, the particle *-mca* appears mainly in phraseology, in fossilized forms, and in oral speech (*tumca* “however”, *isemc* “may it’d...”, *netamc* “if only”...).

From this standpoint, the situation in Svan is drastically different. Obviously, the subjunctive mood forms of the verb (which substituted the indicative mood verbs with the *-mca* particle in Georgian) are also attested in Svan, but they are much less productive compared to Georgian, and the forms with *-mca* (*-oγw*, *-ow*) particle are still used in the screeves expressing the indicative mood.

The functions of the analytical particle can be summarized as follows:

A. In a simple sentence, like Georgian, it expresses the content of desire. That is why this type of phraseology (curse-blessing formulas, a vocabulary of toasts...) always contains analytical forms.

B. It can substitute the particles of other's speech;

C. In a compound subordinate clause, together with the Aorist II, they can form a connection without conjunction.

In the author's opinion, two circumstances contributed to the preservation of this type of construction in Svan oral speech:

1. The presence of differences from Georgian inferential screeves in the Svan language, which contain the understanding of conditionality (suspiciousness, unconfirmed events) and no longer require relevant conjunction (*rom* "that", *tu* "if", *tuki* "even if"...);

2. Active use of the constructions with *-mca* (*-oγw*, *-ow*) particle in modern Svan speech.

Thus, one of the important syntactic functions of the *-mca* particle can be considered to be the creation of a precondition for a subordination without conjunction; this, in the author's opinion, is important from the standpoint of diachronic prospect, because it vividly shows one of the development stages of the Kartvelian languages, which is overshadowed in the literary language today.